

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου.

Τόμος πρώτος (1794-1908). Αθήνα, Καστανιώτης 1990. Σελ.335, 40 εικ.

ΠΛΑΤΩΝ ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΣ

*Ένα θαμπό χειρόγραφο. Παρουσίαση ανέκδοτων κειμένων του Γιάννη Σιδέρη.**Ο Β΄ τόμος της Ιστορίας του Νέου Ελληνικού Θεάτρου.*

Αθήνα, Καστανιώτης 1994. Σελ.49, 10 εικ.

Η κλασική ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου του αείμνηστου Γιάννη Σιδέρη (1898-1975) εκδόθηκε, 40 χρόνια περίπου μετά την πρώτη έκδοση, εκ νέου από το Μουσείο και Κέντρο Μελέτης του Ελληνικού Θεάτρου. Επιμελητές της νέας έκδοσης ήταν η Ξανθή Ζαχαράκη και ο Πλάτων Μαυρομούστακος. Το έργο είναι αναντικατάστατο, έστω και αν είναι εν πολλοίς και ξεπερασμένο (ιδίως όσον αφορά τη διάρθρωση, τις υφολογικές κατατάξεις και τις αισθητικές κρίσεις, ενώ παρουσιάζει και μια σειρά από καθαρά πραγματολογικά λάθη), δύσχηστο (με τις δαιδαλώδεις υποσημειώσεις, που περιλαμβάνουν καταλόγους δραματικών έργων και θεατρικών παραστάσεων, και χωρίς αναλυτικά ευρετήρια) και μάλλον άχαρο (με μια ιδιότυπη απρόσεκτη δημοτική) και του λείπουν βασικά κεφάλαια μιας ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου, όπως το Κρητικό και Επτανησιακό, οι μορφές και εκφάνσεις του λαϊκού θεάτρου κτλ. (βλ. Β. Πούχχερ, Ερευνητικά προβλήματα στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου. Στον τόμο: *Ιστορικά Νεοελληνικού Θεάτρου*. Αθήνα 1984, σσ. 31-55, ιδίως σσ. 35εξ.). Το έργο ίσως δεν χρειάζοταν καν να επανεκδοθεί (βλ. και την επιχειρηματολογία μου στη βιβλιοκρισία στο *Südost-Forschungen* 50, Μόναχο 1991, σσ. 586-588), γιατί στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου του 19ου αιώνα, τον οποίο βασικά παρουσιάζει, έχουν γίνει σημαντικές ανακαλύψεις, που ανατρέπουν την όλη «αθηνοκεντρική» εικόνα (βλ. τη διδακτορική διατριβή της Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη το 19ο αιώνα*. Αθήνα 1990), ώστε η Ιστορία αυτή να είναι ανάγκη να ξαναγραφεί έτσι κι αλλιώς. Αλλά η έκδοση του πρώτου τόμου αποτελεί μόνο το προοίμιο της δημοσίευσης του δεύτερου, ανέκδοτου και για πολύ καιρό «χαμένου» χειρογράφου της Ιστορίας, που καλύπτει το χρονικό διάστημα 1908-1944. Και αυτόν αναμένουμε με μεγάλη ανυπομονησία, αφού και για τη θεατρική ιστορία του πρώτου μισού του 20ού αιώνα μας λείπει ακόμα μια γενική και υπεύθυνη εικόνα. Έτσι το όλο εγχείρημα δικαιολογείται· αλλά όχι μόνο γι' αυτό: η νέα έκδοση δεν είναι απλώς επανέκδοση, αλλά και μια σημαντική βελτίωση και διόρθωση της παλαιάς: το κείμενο διαρθρώνεται καλύτερα, προστίθενται 40 εν μέρει ανέκδοτες φωτογραφίες από τα αρχεία του Θεατρικού Μουσείου, έχουν διορθωθεί πολλά λάθη και αβλεψίες και υπάρχουν και 25 προσθήκες της νέας σύνταξης· αλλά το κυριότερο ενεργέτημα, που κάνει τον τόμο αυτό τώρα πραγματικό εγχειρίδιο της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου του 19ου αιώνα, είναι τα εξαντλητικά ευρετήρια (πάνω από 50 σελίδες) για ονόματα, πρόσωπα, θεατρικά έργα, θεατρικά κτίρια και θιάσους, καθώς και για τις πηγές και τα έντυπα (σσ. 283-335) που κυριολεκτικά «ξεκλειδώνουν» τους θησαυρούς της δυσπρόσιτης αυτής Ιστορίας. Σχεδόν σε κάθε δεύτερη σελίδα υπάρχουν και σιωπηλές επεμβάσεις και διορθώσεις στο κύριο κείμενο.

Όλ' αυτά τα αναφέρει ένας σύντομος πρόλογος των εκδοτών, αλλά την έκταση και την ποιότητα των διορθωτικών επεμβάσεων φανερώνει μόνο η αντιβολή των κειμένων

σελίδα με σελίδα. Οι διορθώσεις αφορούν χρονολογίες, απόδοση ξένων συγγραφέων στα ελληνικά (όπως ο δύσκολος «Trautzschen» ή ο Grillparzer, ο οποίος και στα Άπαντα του Παλαμά ταλαιπωρείται, ή και η μεταφράστρια του Gessner Ροξάνα Σαμουράκη, που γίνεται «Σαμουραϊάδη»), ορθή απόδοση των τίτλων των έργων (επανειλημμένα ο Σιδέρης αναφέρει τους «Κούρδους» του Καμπίση ως «Κούδρους»), αλλά και την απομάκρυνση καθαρά τυπογραφικών σφαλμάτων ή και καθαρά πραγματολογικών λαθών (π.χ. σ. 15 σημ. 12, σσ. 18-20, 23-25, 26 σημ. 33, σσ. 30, 31, 35 σημ. 15, σσ. 38, 39, 42, 43, 46, 52, 55 σημ. 57, σ. 58 σημ. 60, σσ. 59, 61, 67, 69 σημ. 75, σσ. 71, 75, 81, 90, 93, 96, 101 σημ. 20, σσ. 102, 113, 120, 121, 123, 125 σημ. 50, σ. 135 σημ. 14, σσ. 140, 141, 143-145, 154, 155, 171, 173, 192, 207, 211, 215, 226, 235, 241). Και η ιδιότυπη ορθογραφία του «μαχόμενου» δημοτικισμού ομαλοποιείται σύμφωνα με τις σύγχρονες συμβατικότητες. Υπάρχουν και σιωπηλές προσθήκες σε πραγματολογικά θέματα (σ. 29 σημ. 33, σ. 39 σημ. 11, σσ. 70, 75, 105 σημ. 9, σ. 120 σημ. 40, σσ. 136, 238 σημ. 8, σσ. 228, 258, 270, 271). Βέβαια δεν εντοπίστηκαν όλα τα πραγματολογικά λάθη του κειμένου του Σιδέρη, και μερικά έμειναν αδιόρθωτα (π.χ. σ. 29 σημ. 33, σσ. 30, 115, 119, 173, όπου παραποιείται ο τίτλος «Ein toller Einfall»). Υπάρχουν εξάλλου και νέες αβλεψίες, που δεν τις είχε το κείμενο του Σιδέρη και αφορούν κυρίως λάθη μεταγραφής στα ελληνικά (σσ. 8, 20, 26, 36, 38, 46, 47 σημ. 27, σσ. 48, 52 σημ. 36, σ. 64 σημ. 56, σσ. 169, 171 σημ. 9, σσ. 172, 221 σημ. 27, σσ. 224, 234, 239 σημ. 10, σσ. 240, 253, 254, 265), ή και πιο σύνθετα θέματα, στα οποία δεν δίνεται ικανοποιητική λύση (σσ. 102, 105, 122, 131, 140, 143) ή και τυπογραφικές αβλεψίες (σσ. 56, 63 σημ. 54, σσ. 75, 108, 120, 139 σημ. 46, σσ. 148, 237, 260, όπου παραλείπεται μια αράδα του αρχικού κειμένου).

Όποιος γνωρίζει το λαβυρινθώδες και δυσανάγνωστο κείμενο της θεατρικής ιστορίας του Σιδέρη και το έχει χρησιμοποιήσει, αναζητώντας κάποια στοιχεία (γιατί ως σύνολο μάλλον δεν διαβάστηκε), θα συμφωνήσει πως αυτό που έχουμε τώρα δεν είναι καθόλου κακό αποτέλεσμα. Η χρησιμότητα του τόμου, μετά τη δημοσίευση της βιβλιογραφίας έντυπων θεατρικών έργων ως τα 1879 από τη Γ. Λαδογιάννη-Τζούφη (*Αρχές του νεοελληνικού θεάτρου. Βιβλιογραφία των έντυπων εκδόσεων 1637-1879*. Ιωάννινα 1982, που και αυτή έχει τα προβλήματά της, βλ. W. Puchner, *Südost-Forschungen* 42, 1983, σσ. 517εξ.) και μιας σειράς άλλων εργασιών για τη θεατρική ιστορία του 19ου αιώνα, ήδη έχει, ακόμα και στον καθαρά πραγματολογικό τομέα, κάπως περιοριστεί· ωστόσο χαίρομαστε, που το βιβλίο, που τόσα χρόνια ήταν out of print, βρίσκεται τώρα, κομψό και προσιτό, στις βιβλιοθήκες μας και μπορεί, με τα αναλυτικά ευρετήριά του, να χρησιμοποιηθεί ως handbook και λεξικό της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου του 19ου αιώνα.

Ωστόσο το εκδοτικό γεγονός θα είναι η δημοσίευση του δεύτερου τόμου της Ιστορίας του Σιδέρη. Για τις ερευνητικές περιπέτειες, τα εναλλακτικά χειρόγραφα της πρώτης γραφής, την ανακάλυψη και δεύτερης γραφής ορισμένων κεφαλαίων του δεύτερου τόμου, κατά ποιά ανήκον σε έκταση και υλικό, μας πληροφορεί το μικρό τεύχος του Πλάτωνα Μανρομούστακου, όπου τεκμηριώνονται και οι επιλογές και περιγράφονται τα διλήμματα της σύνταξης του τελικού κειμένου του δεύτερου τόμου· η τελική κατάταξη της ύλης των κεφαλαίων, όπως θα παρουσιαστεί και από τον εκδοτικό οίκο Καστανιώτη, παρουσιάζεται στις σελίδες 47εξ. και περιλαμβάνει το κεφάλαιο 9. «Η ρουτίνα και οι διαμαρτυρίες» από την τελική επεξεργασία του έργου από τον Γιάννη Σιδέρη. Τα κεφάλαια 10. «Η Αρχαία Τραγωδία και Κωμωδία» (που οδήγησε στον τόμο *Το Αρχαίο Θέατρο στη Νέα Ελληνική Σκηνή 1817-1932*, Αθήνα 1976), 11. «Τα μονόπρακτα και οι μονόλογοι», 12.

«Το ελαφρό μουσικό θέατρο», 13. «Οι άλλοι συνεργάτες» που αποτέλεσαν μέρος της πρώτης γραφής του Β΄ Τόμου, θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν ακόμη, τον τρίτο, τόμο με όλες τις επιφυλάξεις που μπορεί να έχει η σημερινή θεατρολογική έρευνα για την ακρίβεια των στοιχείων που συνέλεξε ο Γιάννης Σιδέρης. Τα πραγματικά κενά της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα θα τα γνωρίζουμε μόνο, όταν θα έχουμε διαβάσει το σύνολο του έργου.

Βάλτεο Πούχγεο